

Akademie věd České republiky

XLIX. zasedání Akademického sněmu Akademie věd České republiky

Praha 15. prosince 2016

Bod programu: 6

NÁVRH NA ÚPRAVU ETICKÉHO KODEXU VÝZKUMNÝCH PRACOVNÍKŮ V AKADEMII VĚD ČESKÉ REPUBLIKY

Důvodová zpráva

Předkládaný návrh na úpravu – doplnění Etického kodexu výzkumných pracovníků v Akademii věd ČR (dále jen Etický kodex) – byl iniciován kauzou etického pochybení pracovníků z Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., kterou Komise pro etiku vědecké práce AV ČR (KEVP) uzavřela dne 7. března 2016 odevzdáním písemného stanoviska do rukou předsedy AV ČR prof. Ing. Jiřího Drahoše, DrSc., dr. h. c. Během šetření této kauzy vyšlo najevo, že nejsou ošetřeny vztahy mezi výzkumným pracovištěm a spin-off firmou. Stanovisko KEVP upozorňuje, že „povaha a strategie výzkumného pracoviště podporovaného z veřejných zdrojů může být v přímém rozporu se strategií a úsilím výrobně-tržního subjektu, v důsledku toho může být v očích veřejnosti zkreslen, případně i poškozen obraz výzkumného pracoviště“.

KEVP navrhuje doplnit čl. I „Obecné zásady“ Etického kodexu o ustanovení vztahující se k výzkumnému pracovníkovi, který by měl být nezávislý jak na politických, ale zejména na ekonomických a finančních zájmech. Toto ustanovení vychází z formulace The European Code of Conduct for Research Integrity.

Podnětem pro druhou z navrhovaných úprav bylo jednání s představiteli spolku „Fórum Věda žije!“ Mgr. Michaelem Kommem, Ph.D., a Mgr. Lukášem Dvořáčkem, Ph.D., jakož diskuse členů KEVP nad rozkladem o praxi predátorských časopisů, které z podkladů pro 6. zasedání KEVP dne 13. června 2016 zpracoval prof. Pavel Kratochvíl. Problémům predátorských časopisů se také věnovala konference Parazitické vztahy v akademickém publikování, pořádaná Etnologickým ústavem AV ČR, v. v. i., a Univerzitou Karlovou, kde přednášel Jeffrey Beall (Universita of Colorado Denver), který vytvořil seznam predátorských časopisů. Tyto časopisy umožňují za poplatek vědeckým pracovníkům snadno a rychle publikovat a také článek uvolnit v otevřeném přístupu (Open Access). Komise pro etiku vědecké práce AV ČR navrhuje úpravy Etického kodexu, které by měly pomoci takovýmto případům předcházet.

Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky, ve znění doplňku č. 1 ze dne 22. dubna 2010 a doplňku č. 2 ze dne 16. prosince 2014, se doplňuje takto:

1. V prvním odstavci textu se za šestou odrážku vkládá nová odrážka, která zní:
„- The European Code of Conduct for Research Integrity, 2011;“.
2. V bodu I. se za písmeno k) vkládá nové písmeno l), které zní:
„l) dodržuje principy nestrannosti a nezávislosti na ideologických a politických tlacích, na vnějších ekonomických a finančních zájmech a nátlakových skupinách;“.
Dosavadní písmena l) a m) se označují jako písmena m) a n).
3. V bodu III. se za písmeno e) vkládají nová písmena f) a g), která znějí:

„f) nepublikuje eticky pochybným způsobem včetně využívání eticky pochybných publikačních platforem;“

„g) publikuje s cílem předat výsledky a poznatky odborné veřejnosti, nikoli pouze za účelem vykázaní prací jako vědeckých výstupů.“.

4. Vkládá se nový bod VIII. nazvaný Účinnost, který zní:

„Tento Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2017.“.

Navrhované úpravy jsou vyznačené v příloženém textu Etického kodexu výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky (příloha 2). Doplněná ustanovení jsou podtržena.

Tento návrh byl schválen na 21. zasedání Vědecké rady AV ČR dne 20. října 2016.

Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky

Při vypracování Etického kodexu výzkumných pracovníků Akademie věd České republiky byly použity následující materiály:

- *Etický rámec výzkumu, usnesení vlády České republiky ze dne 17. srpna 2005 č. 1005;*
- *Evropská charta pro výzkumné pracovníky, 2005/251/ES, Úřední věstník Evropské unie ze dne 22. března 2005;*
- *Good Manners in Science; A Set of Principles and Guidelines, Polish Academy of Sciences, Committee for Ethics in Science, Third (amended) edition, Warsaw 2001;*
- *Rules of Good Scientific Practice, adopted by the Senate of the Max Planck Society on 24 November 2000;*
- *Memorandum on Scientific Integrity, All European Academies, Amsterdam 2003 (On standards for Scientific research and a National Committee for Scientific Integrity, KNAW, NWO, VSNU, 2001);*
- *Singapore Statement on Research Integrity, 2010;*
- *[The European Code of Conduct for Research Integrity, 2011;](#)*
- *Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations, 2013.*

Motto: „Jít za poznáním, to je, pane, život svrchovaně činný. Když řeknete věda, říkáte tím také úsilí, trpělivost, vytrvalost, obětavost, poctivost – samé požadavky života činného – a života mravního.“

(T. G. Masaryk v Karel Čapek: Hovory s T. G. Masarykem)

Vzdělání, výzkum a inovace jsou základními pilíři rozvoje současné společnosti. Důvěra ve vědu je založena na důvěře v poctivost výzkumných pracovníků při získávání nových výsledků. Výsledky i jejich výklad si může ověřit vědecká obec, ne však veřejnost, které jsou nové poznatky především určeny. Aby věda zůstala hodnověrná, je nezbytné, aby se výzkumní pracovníci ve své práci řídili základními mravními principy, zejména poctivostí a čestností. Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky shrnuje v bodech I.–V. rámcové zásady dobrého chování ve vědě a podporuje tak upevňování žádoucích mravních standardů v akademickém výzkumu.

I. Obecné zásady

Výzkumný pracovník:

- a) se ve své práci řídí základními lidskými mravními principy a zásadami uvedenými v tomto kodexu;
- b) nepřipustí, aby došlo ke střetu zájmu vyplývajícího z jeho postavení na pracovišti AV ČR a s ním související činnosti a jeho soukromého zájmu;

- c) věnuje se prováděnému výzkumu s plným pracovním i osobním nasazením. Úhrn jeho smluvních pracovních úvazků zpravidla nepřekročí 1,5násobek pracovního úvazku;
- d) vyžaduje od svých spolupracovníků chování, které je v souladu s těmito zásadami;
- e) neobhájí a nekryje chování, které je v rozporu se zásadami uvedenými v tomto kodexu, a to ani poukazováním na nutnou poslušnost či loajalitu;
- f) považuje vědu a výzkum za integrální součást kultury a základ inovací a hájí je proti jejich možnému zpochybňování;
- g) vystupuje proti neetickému a nevhodnému užití vědeckých poznatků;
- h) rozšiřuje a prohlubuje své znalosti a usiluje o zlepšení svých odborných schopností;
- i) zachovává kritický postoj k vlastním poznatkům a výsledkům i k výsledkům svých spolupracovníků a je přístupný diskusi a věcným argumentům;
- j) obhájí svobodu vědeckého myšlení, vyjadřování, výměny názorů a informací;
- k) odmítá užívání nevědeckých přístupů a rasistických, náboženských, nacionalistických a politických hledisek ve vědě;
- l) doдрžuje principy nestrannosti a nezávislosti na ideologických a politických tlacích, na vnějších ekonomických a finančních zájmech a nátlakových skupinách;
- m) uznává a sám ve vědecké obci šíří zásady spolehlivé, důvěryhodné vědecké práce a odmítá jakoukoli vědeckou nepoctivost a porušení zásad uvedených v tomto kodexu;
- n) neváhá oznámit příslušným autoritám prohrěšky proti etice ve vědecko-výzkumné práci, pokud o nich má vědomost.

II. Zásady výzkumné práce

Výzkumný pracovník:

- a) zaměřuje svůj výzkum na rozšíření hranic vědeckého poznání a dbá, aby jeho prakticky využitelné výsledky sloužily ku prospěchu společnosti;
- b) provádí výzkum tak, aby neohrozil společnost, životní prostředí či kulturní hodnoty;
- c) při získávání, výběru a hodnocení dat vychází z obecných zásad (čl. I) při respektování specifiky své disciplíny;
- d) odpovídá za přesnost a objektivitu jím prováděného výzkumu a uvědomuje si meze použitých metod zkoumání;
- e) při zveřejňování poznatků a výsledků k určitému problému odpovídá za jejich úplnost a ověřitelnost a nezkresleně je interpretuje;

- f) po zveřejnění uchovává primární data a dokumentaci všech podstatných výsledků po dobu obvyklou v příslušné disciplíně, pokud tomu nebrání jiné závazky či předpisy;
- g) odpovídá za účelné a efektivní využívání prostředků na výzkum a neduplikuje výzkum provedený jinde, pokud není potřebný k ověření, doplnění či porovnání výsledků;
- h) předává výsledky svého výzkumu nepodléhající utajení odborné veřejnosti a širokou veřejnost s nimi uvážlivě seznamuje až po jejich zveřejnění v odborném tisku.

III.

Zásady zveřejňování poznatků a výsledků

Výzkumný pracovník:

- a) může být uveden jako autor nebo spoluautor publikace, pokud tvůrčím způsobem přispěje k jejímu vzniku, např. k návrhu studií a pokusů a k jejich provedení, k analýze, interpretaci, teoretickému zpracování či modelování dat nebo k sepsání publikace, a pokud se spoluautorstvím souhlasí;
- b) v publikaci uznává vědecký přínos svých předchůdců a kolegů ke zkoumanému problému, na který přímo navazuje, a při citaci nálezů a poznatků jiných autorů uvádí zřetelný odkaz na příslušný zdroj;
- c) cituje i podstatné práce, které nejsou v souladu s jeho vlastními výsledky a závěry;
- d) objeví-li ve svých publikovaných údajích významnou chybu, podnikne odpovídající kroky, např. dá vytisknout errata nebo jinou opravu;
- e) nedělí zbytečně výsledky a poznatky do více publikací, aby si uměle zvýšil počet prací;
- f) nepublikuje eticky pochybným způsobem včetně využívání eticky pochybných publikačních platforem;
- g) publikuje s cílem předat výsledky a poznatky odborné veřejnosti, ne pouze za účelem vykazání prací jako vědeckých výstupů.

IV.

Zásady chování ke studentům a spolupracovníkům

Výzkumný pracovník:

- a) přijímá studenty a spolupracovníky ve výzkumu na základě objektivního ohodnocení jejich intelektuálních, etických a osobnostních charakteristik;
- b) vede-li výzkumný tým, dbá na korektnost a otevřenost ve vzájemné komunikaci a vystříhá se neodůvodněně autokratických metod řízení;
- c) posuzuje své studenty a spolupracovníky na základě dosažených výsledků a chová se k nim spravedlivě; nevyžaduje od nich činnosti, které patří k jeho

vlastním povinností, a neklade na ně požadavky nepřiměřené jejich schopnostem a možnostem;

- d) předává slovem i osobním příkladem své znalosti, dovednosti a zásady dobrého chování ve vědě svým studentům a spolupracovníkům;
- e) věnuje se výuce svých studentů, rozvíjí jejich nezávislé, kritické myšlení a zodpovědný přístup k práci a respektuje jejich právo na svobodné vyjádření názorů na výzkum;
- f) podporuje kvalifikační růst studentů a podřízených výzkumných pracovníků i jejich badatelskou a publikační aktivitu a mezinárodní kontakty a uvádí je mezi autory publikace, pokud k jejímu vzniku tvořivě přispěli;
- g) vyvozuje důsledky z případného neetického chování svých spolupracovníků.

V.

Zásady pro posuzovatelskou, hodnotící, oponentskou a expertní činnost

Výzkumný pracovník:

- a) provádí jemu zadanou posuzovatelskou nebo jinou hodnotící činnost osobně;
- b) chrání duševní vlastnictví autorů posuzovaných rukopisů, návrhů projektů a zpráv; nepoužívá údaje obsažené v hodnocených podkladech k jinému účelu než k vypracování odborného posudku a neposkytuje je třetí osobě;
- c) neprodlužuje záměrně hodnocení posuzované práce, aby dosáhl vlastních výhod či výhod pro třetí osobu;
- d) odmítne vypracovat odborné stanovisko, jehož závěry by mohly být ovlivněny jeho osobním zájmem, nebo na tuto skutečnost předem jasně upozorní; vystříhá se i dalších vědomých střetů zájmu;
- e) expertní stanoviska vyhotovuje zodpovědně a pouze z oblasti svého oboru a nepodléhá případným vnějším tlakům, které by mohly ovlivnit vyznění tohoto stanoviska;
- f) při hodnotitelských a oponentních řízeních vychází z objektivních kritérií, dodržuje pravidla zadavatele a vyžaduje totéž od ostatních účastníků jednání.

VI.

Specifikace pro pracoviště Akademie věd ČR

(Doplní pracoviště o specifikace svého oboru.)

VII.

Postup při řešení případů porušování zásad správného chování ve vědecko-výzkumné práci

Za jednání neslučitelné se zásadami etického chování ve vědě se považují zejména: podvod, podvrh, plagiátorství, falšování, zkreslování, záměrný klam a zcizení, a to v kterékoli fázi procesu vědecko-výzkumné práce od záměru až ke zveřejnění výsledků.

Možné porušení zásad správného jednání ve vědě se řeší:

- a) přímo na pracovišti AV ČR na úrovni jeho organizační struktury, a to vždy o jeden stupeň vyšší, než ve kterém se spory vyskytly. K jejich řešení lze na příslušné úrovni ustavovat grémia (komise) ad hoc;
- b) v Komisi pro etiku vědecké práce AV ČR, pokud je řešení nad rámec pracoviště AV ČR nebo pokud účastníci sporu nejsou spokojeni se závěry přijatými na pracovišti;
- c) v součinnosti všech zúčastněných stran, při čemž se dbá na nejvyšší možnou ochranu soukromí. Závěry řešení musí být oznámeny všem zúčastněným a obsahovat opatření vedoucí k nápravě, pokud je porušení etiky vědecké práce zjištěno. Při tom lze v odůvodněných případech využít ustanovení čl. 65 Stanov AV ČR, popř. zákoníku práce.

VIII.

Účinnost

Tento Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2017.

Návrh usnesení Akademického sněmu

Akademický sněm

schvaluje ve smyslu čl. 14 písm. c) Stanov AV ČR úpravu Etického kodexu výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky podle předloženého návrhu (s připomínkami).